

Investeren

Buitenlanders verleiden tot investeren in ons land blijkt niet eenvoudig. De argumenten die men hoort zijn: de arbeidskosten zijn te hoog, de kosten voor een mislukkig zijn exorbitant en ons inspraakcircus lust men niet.

Over de arbeidskosten kunnen we kort zijn. Daar is al zoveel over gezegd. Eigenlijk zijn we het daar wel over eens, al kreeg ik op 18 april 1979 nog een openbare uitbrander van Wim Kok dat ik het ook zó had opgeschreven in *De Vennootschap Nederland* (Kluwer, 1979). Ondertussen is de vraag geworden, ook in de partijprogramma's, hoe we ze omlaag zullen brengen. Zolang daar geen eenstemmigheid over is, zal de werkgever de werknemer blijven verwijten dat hij te veel eist en de werknemer de werkgever dat hij niet ferm genoeg de eisen afhoudt. De kans dat dit probleem met afspraken tussen de sociale partners is op te lossen lijkt me zeer klein. Het zal een politieke beslissing worden.

De „cost of failure” blijkt overigens de ernstigste belemmering voor ons te zijn om nieuwe activiteiten aan te trekken. Meer en meer ziet men dat bij het denken over een nieuwe investering rekening wordt gehouden met de kosten van het discontinueren van de voorgestelde bedrijvigheid. Naast de entreekosten spelen de exit-kosten een rol, vooral in het Japanse denken. Zonder dat zou het MITI de durf niet hebben gehad een toekomstige industriële mix voor Japan te schetsen die aanzienlijk afwijkt van de bestaande. Trouwens, menig bedrijf bij ons dat het tot dusver heeft overleefd door te diversificeren op bestaande markten beoordeelt nieuwe produktvoorstellen reeds lang met inbegrip van de exit-kosten.

Wil men in onzekere en riskante tijden het industrieel geboortecijfer omhoog brengen dan zal men een sterfterisico hebben te dragen. Dat kan niet als de begrafeniskosten onbetaalbaar zijn. De

jure heeft onze overheid dat reeds in een andere context erkend: zij die elektriciteit produceren uit kernenergie weten precies tot welk maximaal bedrag zij aansprakelijk zijn per ongeval. De rest neemt de overheid (dus de gemeenschap) over. De facto bestaat die erkenning ook op andere terreinen van bedrijvigheid. Zonder deze de facto erkenning zou bij voorbeeld een poging tot het overeind houden van een eigen vliegtuigindustrie onmogelijk zijn.

Wellicht is het vastleggen van de spelregels bij het bepalen van de exit-kosten en het opvangen van onze meerkosten daarvoor uit de bestaande (sociale) fondsen een beter instrument voor het industriebeleid dan entree-kredieten of ontwikkelingsgaranties. Het veelbelovende krijgt mijns inziens wel een kans, als het mogelijk mislukken daarvan maar niet het risico met zich brengt dat het bestaande wordt meegesleurd.

Op het eerste gezicht lijkt het vreemd dat potentiële investeerders onze inspraakcultuur een belemmering voor de investeringsbeslissing noemen. De kosten voor het onderhouden van die cultuur in een bedrijf waarin de medewerkers weten hoe het zijn brood verdient, zijn niet absurd hoog. Ze zijn bij voorbeeld lager dan in landen waar stakingen het overleg vervangen. Het grote tijdsbeslag is natuurlijk voor menig management een moeilijkheid, maar dat zou gecompenseerd kunnen worden door een soepeler uitvoering van de eenmaal genomen beslissingen. Het kernpunt van het inspraakbezwaar is echter het vooruitschuiven, het uitstel, het niet durven (of willen) onderschrijven van een beslissing. Men ziet dat het overleg zich uitstrekt over een periode waarin de omgevingsfactoren zich alweer wijzigen. Dat staat haaks op de houding van een ondernemer. Bekend zijn de gevallen waarin ondernemingsraden de mogelijkheid voor een tijdelijke à façon-productie, waarvoor de capaciteit reeds in de

productie aanwezig was, aangrepen om de wettelijk voorgeschreven procedure voor een noemenswaardige uitbreiding juridisch uit te proberen.

De wet als „prime mover” voor het menselijk handelen. Het invullen van het wetgevend grijs, bij staking, ontslag, inspraak enz. De arme rechter, die werd opgevoed om gecodificeerde gedragsregels te toetsen. Marx dacht nog dat economie en technologie „prime movers” waren. Zij bepaalden de sociale organisatie en de culturele uitingsvormen: het arbeidsbestel, de arbeidsethos, de huwelijksmoraal, de organisatie van het religieuze leven. Dat alles werd als erfgoed in een wetgeving gecodificeerd. Marx is schijn dood bij ons.

De bureaucratistische, hoog geïndustrialiseerde staat handelt normatief. Hij wil de wet tot drijvende kracht voor het menselijk handelen maken. Daartoe regelt hij de besluitvormingsprocessen, ook buiten de res publica. Besluitvormingsprocessen bepalen het gedrag, de sociale verhoudingen, de cultuur. Technologie en economie worden geacht te volgen met de tijdconstante waarmee een cultuur zich aan kan passen. Dat is langzaam in de regel, tenzij bij calamiteiten. De exceptionele economische ervaringen van de laatste dertig jaren hebben ertoe geleid dat we de zaken geheel zijn gaan omkeren. Potentiële buitenlandse beleggers verzaken omdat wet noch hun logica hen vooralsnog verplichten deze omkering te aanvaarden.

W.J. Beek